

СЕКЦІЯ 2. ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА ВИХОВАННЯ

УДК 373.2.091:796

**СТАН ПРОЦЕСУ ОРГАНІЗАЦІЇ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ
РАНЬОГО ВІКУ В УМОВАХ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ**

Гаращенко Лариса Василівна,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри дошкільної освіти факультету педагогічної освіти

Київський університет імені Бориса Грінченка

l.harashchenko@kubg.edu.ua

<https://orcid.org/0000-0002-5957-7256>

Літиченко Олена Дмитрівна,
кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри дошкільної освіти
факультету педагогічної освіти

Київський університет імені Бориса Грінченка

o.litichenko@kubg.edu.ua

<https://orcid.org/0000-0002-7004-3837>

Шинкар Тетяна Юріївна,
кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри дошкільної освіти
факультету педагогічної освіти

Київський університет імені Бориса Грінченка

t.shynkar@kubg.edu.ua

<https://orcid.org/0000-0002-5957-7256>

Мета дослідження полягає в аналізі стану реалізації завдань щодо організації фізичного виховання дітей раннього віку в умовах закладу дошкільної освіти. Для досягнення визначеної мети використано методи дослідження: вивчення та аналіз теоретичних джерел, анкетування, бесіди, педагогічне спостереження, узагальнення отриманої інформації.

Результати. Проаналізовано та узагальнено погляди науковців і практиків щодо важливості та доцільності організації фізичного виховання дітей раннього віку в закладах дошкільної освіти з урахуванням особливостей їхнього фізичного та психічного розвитку. Зроблено аналіз освітніх програм щодо фізичного виховання дітей раннього віку. Проаналізовано стан практики з організації педагогічного процесу фізичного виховання дітей раннього віку. Здійснено аналіз результатів діяльності закладів дошкільної освіти з проблеми організації фізичного виховання дітей раннього віку. Проаналізовано анкети та висвітлено результати бесід із вихователями з означеної проблеми. Обґрунтовано причини, що перешкоджають систематичному здійсненню фізкультурно-оздоровчої діяльності в групах раннього віку. Висвітлено результати проведення анкетування вихователів із проблеми організації фізичного виховання та здоров'язбереження дітей раннього віку. Акцентовано увагу на важливих проблемах організації та психолого-педагогічного супроводу фізичного розвитку і здоров'язбереження дітей раннього віку в умовах закладу дошкільної освіти. Обґрунтовано необхідність здійснення систематичного педагогічного спостереження за дітьми під час різних форм фізкультурно-оздоровчої взаємодії.

Висновки. Проведений аналіз нашого локального дослідження дає змогу стверджувати, що вихователі мають ціннісну установку на необхідність здійснювати здоров'язбережувальну діяльність у групах раннього віку, розуміють важливість володіння системою фахових знань, умінь і навичок для ефективного проведення різних форм роботи з фізичного виховання та оздоровлення дітей раннього віку. Більшість педагогів абсолютно переконана, що рухлива гра як засіб і метод фізичного виховання є важливим засобом формування фізичної культури особистості дитини. Однак вважають необхідним і важливим розроблення доцільного педагогічного інструментарію задля ефективного здійснення конкретних форм фізкультурно-оздоровчої роботи з дітьми. Запропоновано перспективні напрями діяльності з проблеми, що полягають у необхідності розроблення технології реалізації конкретних форм освітньої взаємодії з фізичного виховання дітей раннього віку, зокрема дітей другого та третього років життя.

Ключові слова: здоров'язбережувальна діяльність, фізичне виховання, фізичний розвиток, психолого-педагогічний супровід, діти раннього віку.

THE PROCESS STATE OF PHYSICAL EDUCATION ORGANIZATION OF EARLY AGE CHILDREN IN THE CONDITIONS OF A PRE-SCHOOL EDUCATIONAL INSTITUTION

Harashchenko Larysa Vasylivna,
Ph.D. in Education, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Preschool Education
of the Faculty of Pedagogical Education
Kyiv Borys Grinchenko University
l.harashchenko@kubg.edu.ua
<https://orcid.org/0000-0002-7847-632X>

Litichenko Olena Dmytrivna,
Ph.D. in Education,
Senior Lecturer at the Department of Preschool Education
of the Faculty of Pedagogical Education
Kyiv Borys Grinchenko University
o.litichenko@kubg.edu.ua
<https://orcid.org/0000-0002-7004-3837>

Shynkar Tetiana Yuriiivna,
Ph.D. in Education,
Senior Lecturer at the Department of Preschool Education
of the Faculty of Pedagogical Education
Kyiv Borys Grinchenko University
t.shynkar@kubg.edu.ua
<https://orcid.org/0000-0002-5656-2032>

The **purpose** of the study is to analyze the state of implementation of tasks related to the organization of physical education of early age children in the conditions of a preschool education institution. To achieve the defined goal, the following research methods were used: study and analysis of theoretical sources, questionnaires, interviews, pedagogical observation, generalization of the obtained information.

Results. The views of scientists and practitioners regarding the importance and expediency of organizing the physical education of early age children in preschool education institutions, taking into account the peculiarities of their physical and mental development, are analyzed and summarized. An analysis of educational programs for physical education of early age children is made. The state of practice in the organization of the pedagogical process of physical education of early age children is analyzed. The results of the activities of preschool education institutions on the problem of organizing physical education of early age children are analyzed. Questionnaires were analyzed and the results of conversations with educators on the specified problem are highlighted. The reasons that interfere with the systematic implementation of physical culture and health activities in early childhood groups are substantiated. The results of a questionnaire survey of educators on the problem of organizing physical education and health care of early age children are presented. Attention is focused on the important problems of organization and psychological and pedagogical support of physical development and health care of early age children in preschool institutions. The need for systematic pedagogical observation of children during various forms of physical culture and health interaction is substantiated.

Conclusions. The conducted analysis of our local study suggests that educators have a value attitude towards the need to implement health-preserving activities in early childhood groups. They understand the importance of possessing a system of professional knowledge, skills and abilities to effectively conduct various forms of work on physical education and health improvement of early age children. The majority of teachers are absolutely convinced that movement play as a means and method of physical education is an important means of forming the physical culture of a child's personality. However, they note that it is necessary and important to develop appropriate pedagogical tools for the effective implementation of specific forms of physical culture and health care work with children. The perspective directions of work on this problem are proposed, which involve the need to develop a technology for the implementation of specific forms of educational interaction in physical education of early age children, in particular children of the second and third years of life.

Key words: *health-preserving activities, physical education, physical development, psychological and pedagogical support, early age children.*

Вступ. Серед різноманітних чинників впливу на формування особистості дитини раннього і дошкільного віку фізична культура займає особливе місце. Загально-відомо, що метою фізичного виховання дітей в умовах закладу дошкільної освіти є виховання здорової, активної, загартованої, життєрадісної особистості дитини засобами фізичної культури. Комплексне використання різноманітних здоров'язбережувальних засобів здійснює ефективний вплив на фізичний, психічний (емоційний та інтелектуальний), особистісний розвиток дітей починаючи з раннього віку. Своєчасний фізичний розвиток, а також педагогічний вплив на дітей раннього віку під час організації рухової та здоров'язбережувальної діяльності вважаємо важливими умовами їх повноцінного розвитку. Необхідно створювати сприятливі умови для комфортного перебування дитини цього віку в закладі дошкільної освіти. І так само важливо забезпечувати психологічний комфорт під час проведення саме фізкультурно-оздоровчої роботи, адже основи здоров'я та фізичного розвитку закладаються саме з раннього дитинства. Саме із цього віку у дітей формуються інтерес до різних видів рухової діяльності, позитивне ставлення до фізичної культури, звичка виконувати фізичні вправи і, як результат, відповідальне ставлення до власного здоров'я.

Мета дослідження – проаналізувати стан реалізації завдань щодо організації фізичного виховання дітей раннього віку.

Основні завдання дослідження:

1. Здійснити аналіз результатів діяльності закладів дошкільної освіти з проблеми організації фізичного виховання дітей раннього віку.

2. Проаналізувати анкети та висвітлити результати бесід із вихователями з означеної проблеми.

Теоретичне обґрунтування проблеми.

Проблема фізичного розвитку та оздоровлення дітей раннього віку була предметом дослідження багатьох науковців і практиків (Т. Андрющенко, Е. Вільчковський, О. Богініч, Л. Гаращенко, Н. Денисенко, Т. Дмитренко, О. Кононко, О. Кочерга та ін.) (Вільчковський, 2019; Гаращенко, 2019; Кочерга, 2006; Кононко, 2019). За твердженням науковців, особливостями фізичного і психічного розвитку дітей у ранньому дитинстві є швидкий темп фізичного і нервово-психічного розвитку, а також їх взаємозв'язок, низька розумова і фізична працездатність, емоційна нестабільність, висока потреба у рухах, несформованість довільної уваги та ін. (Вільчковський, 2019).

Ми цілком поділяємо думку науковців, що для організації освітньої взаємодії з дітьми раннього віку щодо фізичного виховання вихователі мають володіти професійними та особистісними якостями: знанням закономірностей фізичного розвитку дитини, володінням педагогічним інструментарієм супроводу різних форм роботи з фізичного виховання, емпатією, емоційністю, щирістю, добротою тощо (Вільчковський, 2019; Broström, 2006, Li, 2022). Саме тому Н. Гавриш наголошує на важливості організації освітнього простору, у якому дитина змогла б успішно розвиватися фізично, реалізувати свою природну пізнавальну й соціальну активність відповідно до вікових потреб, набувала б життєвого досвіду (Васильєва, 2021). Продовжуючи попередні умовисновки, Т. Піроженко акцентує на важливості збагачення життєвого досвіду дитини, формування у неї базових якостей особистості (Піроженко, 2018). Діяльність вихователів має спрямовуватися на задоволення потреб дитини, її інтересів, бажань, що стимулюють пошук дійових засобів їх задоволення (Гаращенко, 2022; Методичні рекомендації, 2022).

Аналіз результатів наукових досліджень та практики роботи з фізичного виховання дітей раннього віку свідчить про задовільний стан організації фізичного виховання дітей раннього віку в умовах закладів дошкільної освіти. Однак існують певні проблеми практики фізичного виховання дітей раннього віку:

– недостатня кількість методичних розробок щодо створення цілісної системи послідовної фізкультурно-оздоровчої роботи;

– невизначеність педагогічних умов для здійснення здоров'язбережувальної діяльності;

– недостатня кількість наукових публікацій, статей методичного характеру, а також методичних посібників;

– недостатнє забезпечення закладів дошкільної освіти фізкультурним обладнанням та інвентарем для груп раннього віку.

Методологія та методи дослідження: аналіз теоретичних джерел, анкетування, бесіди, педагогічне спостереження, узагальнення отриманої інформації.

Результати та дискусії. Для вивчення ставлення педагогів до особливостей організації фізичного виховання дітей раннього віку, психолого-педагогічного супроводу фізичного розвитку та здоров'язбереження дітей нами використовувалися анкетування, бесіди з вихователями, педагогічне спостереження, аналіз планування роботи з фізичного виховання.

Під час експериментальної роботи велику увагу приділяли вивченню думки педагогів щодо:

- важливості грамотної організації роботи з фізичного виховання дітей раннього віку;

- встановлення причин, що заважають ефективно планувати та організувати різні форми фізкультурно-оздоровчої роботи з дітьми раннього віку;

- використання методичних підходів до супроводу фізичного розвитку здоров'язбереження дітей раннього віку.

Під час експериментальної роботи ми використовували метод бесіди, аналіз документальних матеріалів вихователів, анкетування. Аналіз планів вихователів та бесіди використовували для визначення проблемних питань та ефективних шляхів їх розв'язання. Під час аналізу планів роботи з фізичного виховання у групах раннього віку було з'ясовано, що вихователі несистематично планують та проводять рухливі гри (ігрові вправи) упродовж дня, а також заняття з розвитку рухів, епізодично проводять фізкультурні розваги для дітей третього року життя, кількісно мало планують рухливі ігри різних видів щодня. Під час планування занять із розвитку рухів простежуються несистемність та хаотичність у підборі рухів, ігрових вправ та загальнорозвивальних вправ. Під час бесід із педагогами було з'ясовано, що вихователі мають труднощі у плануванні саме занять із розвитку рухів, використанні фізкультурного обладнання, інвентарю та посібників, підборі способів організації дітей для виконання основних рухів. Під час спілкування з педагогами також з'ясувалося, що переважна частина мало обізнана з методикою проведення занять із розвитку рухів для дітей другого року життя.

Педагогам закладів дошкільної освіти (вихователям-методистам та вихователям) було запропоновано дати відповіді на такі питання анкети:

1. Чи вважаєте ви необхідним здійснення організованого процесу фізичного виховання та здоров'язбереження в групах раннього віку? Обґрунтуйте власну думку.

2. Чи створені у вашому ЗДО умови для проведення роботи з фізичного виховання в групах раннього віку?

3. Як часто ви використовуєте рухливі ігри (ігрові вправи) упродовж дня (тижня, місяця)?

4. Які рухливі ігри найбільше подобаються вашим вихованцям?

5. Оцініть у відсотках рівень ваших знань про закономірності та особливості фізичного розвитку дітей раннього віку та обґрунтуйте власну думку.

6. Оцініть у відсотках рівень вашої методичної підготовленості до проведення ігрових вправ і рухливих ігор у групах раннього віку та обґрунтуйте власну думку.

7. Оцініть у відсотках рівень вашої методичної підготовленості до проведення занять із розвитку рухів у групах раннього віку та обґрунтуйте власну думку.

8. Які причини заважають систематичному проведенню різних фізкультурно-оздоровчих заходів відповідно до вимог програми.

9. Чи здатні діти раннього віку оволодіти рухами відповідно до вимог програми?

10. Чи здійснюєте ви санітарно-просвітницьку роботу з батьками вихованців із метою підвищення їхнього санітарно-культурного рівня та гігієнічних знань?

Зупинімося конкретніше на аналізі відповідей вихователів. Результат аналізу відповідей на перше питання анкети засвідчив, що 100% вихователів вважають організацію фізичного виховання в групах раннього віку пріоритетним напрямом діяльності закладу дошкільної освіти, оскільки основи здоров'я та фізичного розвитку закладаються саме з раннього дитинства.

На основі аналізу відповідей педагогів (92%) на друге питання можемо констатувати наявність у закладах дошкільної освіти необхідного спортивного обладнання, фізкультурного інвентарю та посібників для занять різними видами фізичних вправ із дітьми раннього віку.

Аналіз відповідей на запитання, як часто використовуються у педагогічному процесі рухливі ігри (ігрові вправи), засвідчив певну проблематику. У системі фізичного виховання дітей раннього віку систематично планують та проводять рухливі ігри 20% вихователів, епізодично проводять із дітьми рухливі ігри та ігрові вправи 75% вихователів, рідко проводять ігри з дітьми 5% вихователів. Така ситуація засвідчує певні прогалини в організації фізкультурно-оздоровчої діяльності з дітьми раннього віку, які необхідно розв'язувати.

Аналіз відповідей на четверте запитання анкети дав можливість з'ясувати, що дітям подобаються рухливі ігри та вправи сюжетного характеру та з предметами. Незначна частина респондентів (2%) не змогла відповісти на це питання. Їхня відповідь була нечіткою і загальною («Діти люблять усі ігри, які їм пропонуємо»).

Рівень теоретичних знань про особливості фізичного розвитку дітей раннього віку більшість вихователів (75%) оцінила як середній. Указали, що не вистачає теоретичних знань про анатоמו-фізіологічні особливості дітей другого і третього років

життя, особливості розвитку рухової сфери та фізичної працездатності.

Рівень методичної підготовленості до проведення ігрових вправ і рухливих ігор у групах раннього віку 75% вихователів теж оцінили як середній. У відповідях вихователі зазначили, що мають труднощі у плануванні рухливих ігор упродовж дня, не знають, у чому різниця між рухливою грою та ігровою вправою.

Рівень методичної підготовленості до проведення занять із розвитку рухів у групах раннього віку 80% вихователів оцінили як низький. Пояснили низький рівень тим, що не повною мірою знають принципи підбору рухів для заняття, їх послідовність у комплексі та відмінність між заняттями для дітей другого і третього років життя.

Аналізуючи відповіді анкети, можемо констатувати, що більшість вихователів (84%) вважає однією з причин, що заважають систематичному і неякісному проведенню різних фізкультурно-оздоровчих заходів для дітей раннього віку, є відсутність методичної літератури, методичних посібників тощо. Окрім цього, деякі вихователі вказали на незначний професійний досвід роботи з дітьми саме цього віку (12%), незнання методики фізичного виховання дітей раннього віку (2%), відсутність відповідного фізкультурного інвентарю та посібників (2%).

Отже, певна частина вихователів недостатньо оцінила власну методичну підготовку щодо здійснення фізкультурно-оздоровчої роботи з дітьми раннього віку. Значний відсоток вихователів (90%) стверджує, що діти раннього віку здатні засвоїти рухи, визначені програмою. Вони переконані у важливості систематичного навчання дітей різних фізичних вправ відповідно віку, необхідності створення умов для здійснення фізичного виховання та оздоровлення дітей раннього віку.

Вихователі (90%) відзначають труднощі у здійсненні освітньої взаємодії з батьками, однак переконані у необхідності здійснення цієї роботи задля формування здоров'я дитини та культури здоров'язбереження батьків.

На основі отриманих результатів можемо висновувати, що процес фізичного виховання та оздоровлення дітей раннього віку потребує оптимізації та врахування сучасних підходів до його організації.

Висновки. Аналіз теоретичних джерел засвідчив стійкий інтерес до проблеми формування, зміцнення і збереження здоров'я дітей раннього віку та необхідність проведення досліджень у теорії і практиці фізичного виховання з метою вивчення

процесу оздоровлення дітей в умовах здоров'язбережувального середовища закладу дошкільної освіти. Проведений аналіз дослідження дає змогу констатувати, що сьогодні у закладах дошкільної освіти існує система фізичного виховання дітей раннього і дошкільного віку, яка має ґрунтовні теоретичні і методичні основи та програмно-методичне забезпечення. Можемо ствердно зазначити, що процес фізичного виховання в умовах закладів дошкільної освіти здійснюється відповідно до вимог програми, з урахуванням віку дітей (другого і третього років життя), їхніх анатомо-фізіологічних та психічних особливостей, а також є здоров'язбережувальним. І так само можемо зазначити, що вихователі мають значний досвід щодо психолого-педагогічного супроводу фізичного розвитку та здоров'язбереження дітей раннього віку. Однак варто вказати і на проблеми в організації фізичного виховання дітей раннього віку та психолого-педагогічного супроводу цього процесу. Саме тому педагоги вважають необхідним і важливим розроблення доцільного педагогічного інструментарію задля ефективного здійснення конкретних форм фізкультурно-оздоровчої роботи з дітьми раннього віку (другого і третього років життя). Важливим також є аналіз соціально-гігієнічних чинників, які впливають на показники здоров'я дітей раннього віку, та здійснення санітарно-просвітницької роботи з батьками.

Таким чином, фізичне і психічне становлення дитини значною мірою відбувається в освітньому середовищі, власне тому стає зрозумілим значення цього середовища для здоров'язбереження і здоров'яформування дитини.

Перспективу подальших досліджень убачаємо в необхідності розроблення технології реалізації конкретних форм освітньої взаємодії з фізичного виховання дітей раннього віку, зокрема дітей другого та третього років життя.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вільчковський Е.С., Курок О.І. Теорія і методика фізичного виховання дітей дошкільного віку : навчальний посібник. 2-е вид., перероб. та доп. Суми : Університет. книга, 2019. 428 с.
2. Васильєва С.А., Гавриш Н.В., Рагозіна В.В. Виховання дітей раннього віку в закладах дошкільної освіти різних типів : монографія. Кропивницький : ІМЕКС ЛТД, 2021. 226 с.
3. Гаращенко Л.В., Літченко О.Д., Шинкар Т.Ю. Організація освітньої взаємодії з дітьми раннього віку: актуальні проблеми практики. *Педагогічна освіта: теорія і практика. Психологія. Педагогіка.* 2022. № 38(2). С. 24–30.

4. Кочерга О.В. Психофізіологія дітей 1–3 років. Київ : Шкільний світ, 2006. 128 с.

5. Методичні рекомендації щодо визначення освітніх труднощів та рівнів підтримки у дітей раннього та дошкільного віку / уклад. Л.В. Прохоренко та ін. 2022. 115 с. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/doshkilna/2022/06/23/List.MON-4.1196-22-08.6.2022.pdf> (дата звернення: 25.06.2023).

6. Піроженко Т.О. Якість дошкільної освіти: сучасна ситуація та погляд у перспективу. *Актуальні проблеми психології*. 2018. № 4(14). С. 6–27.

7. Кононко О.Л., Матвієнко С.І. Психолого-педагогічні аспекти розвитку дитини раннього віку : навчально-методичний комплекс. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2019. 55 с.

8. Broström, S. Care and education: Towards a new paradigm in early childhood education. In *Child and youth care forum* Kluwer Academic Publishers-Plenum Publishers. 2006. Vol. 35. № 5. P. 391–409.

9. Li, L. Developing a pedagogy of play: Toddlers' conceptual learning in a PlayWorld. *Early Years*. 2022. № 42(3). P. 278–292.

REFERENCES

1. Vilchkovskiy E.S. (2019) *Teoriia i metodyka fizychnoho vykhovannia ditei doshkilnoho viku* [Theory and methods of physical education of preschool children: teaching. manual]. Sumy : Universytet. kn [in Ukrainian].

2. Vasylieva S.A., Havrysh N.V., Rahoziina V. (2021) *Vykhovannia ditei rannoho viku v zakladakh doshkilnoi osvity riznykh typiv* [Theory and methods of physical education of preschool children: teaching. manual] Kropyvnytskyi: IMEKS LTD [in Ukrainian].

3. Harashchenko L.V., Litichenko O.D., Shynkar T.Iu. (2022) *Orhan:izatsiia osvithoi vzaemodii z ditmy rannoho*

viky: aktualni problemy praktyky [Theory and methods of physical education of preschool children: teaching. manual]. *Pedahohichna osvita: teoriia i praktyka. Psykholohiia. Pedahohika - Pedagogical education: theory and practice. Psychology. Pedagogy*. 38(2) [in Ukrainian].

4. Kocherha O.V. (2006) *Psykhofiziologia ditei 1–3 rokiv* [Psychophysiology of children 1–3 years old] . K.: Shkilnyi svit. [in Ukrainian].

5. *Metodychni rekomendatsii shchodo vyznachennia osvitnikh trudnoshchiv ta rivniv pidtrymky u ditei rannoho ta doshkilnoho viku* (2022) [Methodological recommendations for determining educational difficulties and levels of support in children of early and preschool age] / uklad.: Prokhorenko L.I., Shevchenko V.M., URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/doshkilna/2022/06/23/List.MON-4.1196-22-> [in Ukrainian].

6. Pirozhenko T.O. *Yakist doshkilnoi osvity: suchasna sytuatsiia ta pohliad u perspektyvu* [Quality of preschool education: current situation and perspective]. *Aktualni problemy psykholohii: zbirnyk naukovykh prats Instytutu psykholohii imeni H.S. Kostiuks NAPN Ukrainy* Kharkiv.

7. Kononko O.L., Matviienko S.I. *Psykhologo-pedahohichni aspekty rozvytku dytyny rannoho viku* (2019) [Psychological-pedagogical aspects of early childhood development]. Nizhyn : NDU im. M. Hoholia.

8. Broström, S. (2006) *Care and education: Towards a new paradigm in early childhood education*. In *Child and youth care forum* Kluwer Academic Publishers-Plenum Publishers. 2006. Vol. 35(5).

9. Li, L. (2022) *Developing a pedagogy of play: Toddlers' conceptual learning in a PlayWorld*. *Early Years*, 2022, 42(3).

Стаття надійшла до редакції 27.06.2023.

The article was received 27 June 2023.